

ببین جایگاه نظارتی مجلس در نظام حقوقی ایران

رضا سهم دینی

www.ketab.ir

سرشناسه	:	رضا سهم‌دینی ، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تبیین جایگاه نظارتی مجلس در نظام حقوقی ایران/ رضا سهم‌دینی؛ ویراستار محمدجواد پهلوان- اسماعیل صمیمی‌پور.
مشخصات نشر	:	تهران: آذرین مهر، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۲۰۹ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۰۶-۹۶۷-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه : ص. ۲۰۵ - ۲۰۹ ؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	:	ایران. مجلس شورای اسلامی
موضوع	:	Iran. Males-e Shora-ye Eslami
موضوع	:	ایران. مجلس شورای اسلامی -- اختیارات و وظایف
موضوع	:	Iran. Males-e Shora-ye Eslami -- Powers and duties
موضوع	:	قوه مقننه -- ایران
موضوع	:	Legislative power -- Iran
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ۲۸۸/۱۷/۵۵۹
رده بندی دیویی	:	۳۲۸/۵۰۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۱۰۳۵۲

تبیین جایگاه نظارتی مجلس در نظام - موقی ایران

تالیف: رضا سهم‌دینی

ناشر: آذرین مهر

ناظر فنی چاپ: موسی مفاخری

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۰۶-۹۶۷-۷

ویراستار: محمد جواد پهلوان - اسماعیل صمیمی‌پور

طراح جلد: فاطمه بابایی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۷

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

تهران: خیابان انقلاب - خیابان وحید نظری بین فخر رازی و دانشگاه پلاک ۶۵ طبقه اول واحد ۴ - انتشارات آذرین مهر

۶۶۹۶۲۰۵۱

فهرست مطالب

۱۳.....	فصل اول کلیات.....
۱۴.....	مقدمه.....
۲۳.....	شکل گیری پارلمان.....
۲۶.....	تاریخچه و مجلس در ایران.....
۳۰.....	نظارت در قرآن و سنت و دیدگاه فقهاء.....
۳۵.....	دوره پس از انقلاب.....
۴۷.....	فصل دوم تعاریف و مفاهیم.....
۴۸.....	مقدمه.....
۴۹.....	نظارت.....
۶۶.....	کنترل.....
۶۹.....	پارلمان.....
۷۳.....	مسئولیت.....
۷۵.....	نظریه‌ها.....
۸۳.....	فصل سوم نظام کنترل پارلمانی در ایران.....
۸۴.....	مقدمه.....
۹۰.....	بخش اول: کنترل‌های تقنینی.....
۹۳.....	رهبری.....
۹۵.....	مجمع تشخیص مصلحت نظام.....
۹۷.....	قوه مجریه.....
۹۸.....	قوه قضائیه.....
۹۹.....	شورای عالی امنیت ملی.....
۱۰۰.....	شورای نگهبان.....

۱۰۲.....	کنترل تقنینی و تاثیر آن بر ساختار سازمانهای دولتی
۱۰۵.....	کنترل سلسله مراتبی
۱۰۵.....	کنترل انضباطی
۱۰۶.....	کنترل بین سازمانی
۱۰۸.....	کنترل مالی
۱۱۱.....	نقش کنترلی قوانین بر سیاستهای دولتی
۱۲۳.....	بخش دوم کنترل موقعیت‌ها
۱۲۴.....	کنترل‌های تاسیسی
۱۳۱.....	کنترل موقعیت‌ها
۱۳۲.....	معاهدات بین المللی
۱۳۷.....	تغییرات جزئی مرزی
۱۳۸.....	حالت فوق العاده
۱۴۱.....	اخذ و اعطای وام و کمک‌های بلاعوض، حلی و خارجی
۱۴۲.....	استخدام کارشناسان خارجی
۱۴۴.....	انتقال نفایس غیر منحصر به فرد ملی
۱۴۶.....	کنترل مجلس بر صلح دعاوی راجع به اموال دولتی و عود و مرجع رجوع به داوری
۱۵۵.....	فصل چهارم نظارت مجلس در نظام حقوقی ایران
۱۵۶.....	مقدمه
۱۵۹.....	بخش اول: مقدمات نظارت
۱۵۹.....	اعتبار اطلاعاتی
۱۶۲.....	اعتبار حقوقی
۱۶۴.....	اعتبار مالی

۱۶۶.....	بخش دوم: روشهای نظارت مجلس در نظام حقوقی ایران
۱۶۶.....	روشهای نظارت نظام مند مجلس در نظام حقوقی ایران
۱۶۶.....	قواعد موضوع اصل ۸۵ و ۱۳۸
۱۶۹.....	اصل ۱۳۹
۱۷۱.....	نظارت، تفاهات (غیر سیستمی) در نظام حقوقی ایران
۱۷۱.....	تحقیق و تفحص
۱۸۵.....	کمیسیون اصل بود
۱۸۹.....	تذکر
۱۹۰.....	سؤال
۱۹۲.....	استیضاح
۱۹۷.....	نتیجه گیری
۲۰۵.....	فهرست منابع و مأخذ فارسی

پیشگفتار

پارلمانهای تأثیرگذار از عناصر بنیادین ارتقاء حکمرانی مطلوب و سنگ بنای حاکمیت دموکراتیک‌اند. دانشمندان قانونگذاری، نمایندگی و نظارت را به عنوان مفاهیم هسته‌ای مفهوم پارلمان تعریف نموده‌اند. نظارت پارلمانی در این میان به بررسی اطمینان از صحیح عملکرد دولت و سازمانهای عمومی می‌پردازد تا آنان را به ملزم به پاسخگویی و مسئولیت نماید. این نوشته به بررسی نظارت به عنوان روشی برای اطمینان از رفتار دولت و سیاستهای آن و اجرایی شدن برنامه‌ها و موقعیتها در شکل و ماهیتی صحیح در ایران می‌پردازد.

نظارت به عنوان یک ضرورت، در واقع بنیان تأسیس این نهاد در تاریخ انگلستان بوده است. چنین وضعی چه در تأسیس پارلمان در انگلستان و چه در ایران به آسانی قابل تشخیص است. مسیر تکامل پارلمان در انگلستان با فراز و نشیب‌های فراوان و به اصطلاح متداول، امتزاج اتفاق و تجربه هم، بود. چنین وضعی در ایران نیز مخصوصاً در اوایل دوران مشروطیت - در حال ایجاد بود و بسیاری از حقوق اساسی و افزایش اختیارات مجلس با تفسیرها از حیطه این اختیارات دوره به دوره، دارای شکل تازه‌ای گردید که نشانگر حرکت تکاملی پارلمان در این زمینه بود. در حال حاضر نیز کارویژه‌های نظارتی پارلمان در ایران به آشکار نمودن ریسک‌هایی انجامیده است که دیگر نهادهای نظارتی و قضایی در بسیاری از آن زمینه‌ها دارای عملکرد مطمئن و قابل دفاعی نبوده‌اند.

اثر کارویژه‌های نظارتی بر قدرت مجلس و توان این نهاد برای آشکار نمودن جنبه‌های گوناگون ضعف قوانین و تصحیح قوانین و رویه‌ها می‌تواند بسیار مؤثر باشد، لیکن این اثر را نمی‌توان صرفاً محدود به یک دوره خاص نمود؛ به این معنا که فرایند عمل و فعالیتهای مجلس تا اعلان نتایج و تطابق این دستاوردها با خواستهای مجلس طبعاً

روندی زمانبر است و تجربیات و ضعف و نقص قوانین در طول زمان آشکار می‌شود و با این دید، ضعف موقتی بودن مجلس و دراز مدت بودن بسیاری سیاست‌های لازم آورنده تطابق بین این دو امر است که خود می‌تواند واجد اشکالاتی چون محدودیت یک پارلمان برای دوره بعد از آن و تفوق اراده قدیم بر اراده جدید بدون وجود عنصر شکلی و ماهوی مؤید این رجحان، باشد.